

Első látogatásom a Szépművészeti Múzeumban

Elbűvölnek a múlt emlékei

A feljegyzéseim szerint 1969. január 29-én, szerdán voltam először a Szépművészeti Múzeumban. Apari József barátommal látogattunk el e híres gyűjteménybe. Úgy emlékszem, a Vörösmarty téren találkoztunk, s földalatti vasúttal mentünk a Hősök terére. Borult délután volt, hatalmas szürke felhők úsztak az égen, furcsák voltak a fényviszonyok. Sejtelmesek, néha félelmetesek. Mintha valami nagy vihar közeledne. De végül is nem volt vihar, de az egész város szinte alkonyi fényben volt. Legalábbis én így emlékszem. Erre vonatkozóan nem jegyeztem fel semmit. Az Egyiptomi Gyűjteményt, majd ezt követően, Józsi javaslatára, a Régi Képtárat és a Grafikai Gyűjteményt tekintettük meg.

Arra emlékszem, hogy az Egyiptomi Gyűjtemény lenyűgözött. Egyfolytában az járt a fejemben, hogy milyen csodás és fantasztikus dolog, hogy három-négyezer évvel korábbi világ tárgyait láthatjuk itt, a maguk teljes valóságában. A kiállított tárgyak sorsán gondolkodtam, hogy vajon milyen utat jártak be e tárgyak, míg végül is erre a védett helyre kerültek? Önmagában az a tudat, hogy ezek a tárgyak az emberi léthez, de a Magyarországon található összes tárgyak, ember alkotta fizikai objektumok, építészeti objektumok korához képest is összehasonlíthatatlanul nagyobb teret töltenek ki időben, lenyűgözött. Elképzeltem e tárgyak beágyazottságát az akkori mindennapi életbe, valahol az ókori Egyiptom valamely részén.

Magát az öröklétet láttam megvalósulni a szemeim előtt, amikor e használati és kultikus tárgyakat csodáltam. Csodás érzés töltött el. A végtelen időt éreztem megjelenni valamilyen koncentrált, tárgyiasult formában mindabban, ami ott a szemem elé tárult. Megérintett, és elbűvölt a végtelen e megjelenése. Akkor és ott gondoltam először tudatosan a végtelenre. Arra is gondoltam, hogy milyen csodálatos dolog az emlékezés, hiszen az emberi tudat szabadon tud mozogni időben és térben. Bármilyen nevetséges, bármilyen abszurd a kijelentés, hogy arra gondoltam, hogy a végtelent látom, ez a gondolat ott és akkor szinte bizonyossággként fogalmazódott meg bennem. Éppen olyan bizonyossággként fogalmazódott meg bennem az a "felismerés" is, hogy a lélek maga a végtelen egyik megjelenési formája. Mindez magam számára ott és akkor evidencia volt, abból következően, hogy bármire gondolhatok, bármit elképzelhetek, múltban és jövőben egyaránt.

Apari Józsinak azonban mindezekről a gondolataimról semmit sem szóltam. Elbűvölten bolyongtunk tovább az üvegvitrinek, a kiállított tárgyak között.

Később, sok-sok évvel később, visszaemlékeztem erre a pillanatra, erre az élményemre, amikor Hegel végtelenről szóló gondolatait olvastam "A logika tudománya" című művében. A műegyetemi mérnöki tanulmányaim befejezését követően ugyanis 1981-ben úgy döntöttem, hogy jelentkezem az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára, Filozófia Szakra. A végtelennel összefüggő kérdések érdekeltek, alapvetően, ez motiválta a döntésemet. Érdekel a filozófia, de legfőképpen a logika, a matematikai logika. E tanulmányaim során ismerkedtem meg Hegel filozófiájával, később pedig Heidegger filozófiájával, akinek a gondolatai – Hegel gondolatai mellett – szintén igen nagy hatással voltak rám. A bölcsészkarai tanulmányaim első félévében már Hegel műveit olvastuk. Ekkor találtam rá a következő sorokra:

*"Az öntudat ellenben a magáért-való-lét, mint befejezett és tételezett; egy másra, külső tárgyra való vonatkozásnak az az oldala már nincs meg benne. Az öntudat így legközelebbi példája a végtelenség jelenvalóságának; ..."*¹

*"A magáért-való-lét, mint már mondtuk, az egyszerű létté összefonódott végtelenség; létezés, amennyiben a végtelenség negatív természete, amely a negáció negációja, a lét közvetlenségének immár tételezett formájában, csak negáció általában, egyszerű minőségi meghatározottság."*²

*"Az én tehát, a szellem általában, vagy isten, eszmeiek, mert végtelenek; ..."*³

E sorokat 1981 októberében olvastam először, a bölcsészkarai tanulmányaim első félévében. Akkor teljes erővel dolgoztunk a Hűvösvölgyi Ház építésén Öcsémmel. Édesapám akkor már beteg volt, nem sokkal korábban operálták. S amikor e sorokat olvastam, egészen pontosan 1981, október 19-én, akkor visszaemlékeztem azokra a pillanatokra, amikor Apari József barátommal az Egyiptomi Gyűjtemény tárgyait csodáltuk. S visszaemlékeztem arra is, hogy akkor, ott, a Szépművészeti Múzeumban, az Egyiptomi Gyűjteményt bemutató termekben úgy tűnt nekem, mintha a végtelen időt látnám megtestesülni a kiállított tárgyakban. Hegel végtelenről kifejtett gondolatai lenyűgöztek, jóllehet távol álltam még attól, hogy a végtelennel kapcsolatos fejtegetéseinek minden részletét megértettem volna, hogy az ezzel kapcsolatos részekben található minden gondolat tartalmához hozzáfértem volna.

De az Egyiptomi Gyűjtemény megtekintésekor bennem ébredt gondolatokra, az általam elgondoltakra akkor is visszaemlékeztem, amikor Heidegger "Lét és idő" című művét olvastam több, mint másfél évtizeddel később. Heidegger a tárgyak történetiségéről elmélkedve felteszi azt a kérdést, hogy vajon mitől történetiek a

¹ Georg Wilhelm Friedrich Hegel: A logika tudománya. Első rész. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979., p.131.

² Georg Wilhelm Friedrich Hegel: A logika tudománya. Első rész. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979., p.131.

³ Georg Wilhelm Friedrich Hegel: A logika tudománya. Első rész. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979., p.132.

múzeumokban kiállított tárgyak? Mindenki számára nyilvánvaló, és magától értetődő, hogy a múzeumokban őrzött tárgyak az elmúlt időkhöz, a múlthoz tartoznak. De az is nyilvánvaló mindenki számára, hogy ugyanezek a tárgyak jelen vannak a jelenben is. A kérdés az, hogy mitől történetiek? Egyszerűen attól, hogy valamikor, időben korábban készültek, hogy – esetlegesen – az állapotuk, állaguk leromlott, hogy részben tönkrementek? Nem szorul hosszas bizonyításra, hogy a történeti tárgyak "történetisége" nem ebben áll. Azaz nem a fizikai állapotuk romlása az, ami egy tárgyat történetivé tesz. A Heidegger által feltett kérdés – most már kicsit pontosabban megfogalmazva – arra irányul, hogy mi az ezekben a tárgyakban az, ami csak volt, de ma már nincsen meg? Ezek az ember alkotta tárgyak különböző funkciójú használati eszközök voltak. Valamikor, egy adott tárgy-együttesben, eszközrendszeren belül, használták őket. Ma már azonban nem használják őket. Heidegger felteszi a kérdést, hogy ha ma használnák őket, akkor elveszítenék történetiségüket? A kérdés tehát az, hogy mi az, ami elmúlt? Heidegger a következőképpen válaszolja meg e kérdést: "*Mi "múlt el"? Nem más, mint az a világ, melyen belül egy eszközösszefüggéshez tartozván, mint kézhezállók a jelenvalólét útjába kerültek, és melyen belül egy világban-benne-létező gondoskodó jelenvalólét használta őket. A világ nincs többé. E világ egykoron világonbelülje azonban még kéznél van. Mint világhoz tartozó eszköz tartozhat a még most is kéznéllevő ennek ellenére a "múlthoz"? Mit jelent azonban a világ már-nem-léte? A világ csak az egzisztáló jelenvalólét módján van, amely jelenvalólét világban-benne-létként faktikus.*

A még fennmaradt régiségek történeti jellege tehát annak a jelenvalólétnek a "múltján" alapul, amelynek világához ezek a régiségek tartoztak. Eszerint csak az "elmúlt" jelenvalólét lenne történeti, a "jelenbeli" azonban nem. Ám lehet-e egyáltalán a jelenvalólét elmúlt, ha az "elmúltat", mint már "többé nem kéznéllevőt, illetve kézhezállót" határozzuk meg? A jelenvalólét nyilván sohasem lehet elmúlt, nem azért, mert nem múlandó, hanem mert lényegszerűen sohasem lehet kéznéllevő; ellenkezőleg: ha van, akkor egzisztál. A már nem egzisztáló jelenvalólét azonban szigorú ontológiai értelemben nem elmúlt, hanem jelen-volt. A még kéznél-levő régiségeknek azon az alapon van "múlt"- és történelemjellegük, hogy eszközszerűen hozzátartoznak egy jelen-volt jelenvalólét volt világához, és ebből származnak. A jelen-volt jelenvalólét az elsődlegesen történeti."⁴

Persze a Szépművészeti Múzeumban azon a januári délutánon, kora estén Heidegger e gondolatait nem ismertem. Semmit nem tudtam a történetiség, az időbeliség fogalmáról, a fizikai tárgyak időbeli létének ontológiájáról. Azt azonban ösztönösen megéreztem, hogy itt valami csodás dologhoz kerültem közel. Hogy mérhetetlen, szinte felfoghatatlan távoli múltba süllyedt világokkal kerültem kapcsolatba, hogy az elmúlt jelen – valamilyen, számomra alig érthető

⁴ Heidegger, Martin: *Lét és idő*. Gondolat, Budapest, 1989. p.611-612.

módon – mégiscsak megjelent számomra. Az Egyiptomi Gyűjtemény kiállított tárgyai, szobrai közül kettő nagyon megragadta a fantáziámat. Az egyik egy bronzból készült macskaszobor volt, a másik egy előkeli egyiptomi férfi portréja.

El Greco "Bűnbánó Magdolna"

Apari Józsi is érdeklődéssel nézegette az Egyiptomi Gyűjtemény kiállított csodás darabjait. De ő mindenképpen a spanyol, és olasz festők képeit szerette volna megnézni, így állandóan siettetett. Beláttam, hogy gazdálkodnunk kell az idővel, s átmentünk a Régi Képtárba. Az itt látott festményekre nem nagyon emlékszem. Túl sok képet láttam egyszerre, nem tudtam igazán "befogadni" őket. Akkor még semmifajta ismereteim nem voltak a festészet terén, vagy legalábbis igen szerények voltak az ismereteim e téren. Így igazán azt sem tudtam, hogy "mit is érdemes nézni", melyek az igazán híres, ismert alkotások.

Egyetlen kép ragadott meg igazán, pontosabban egyetlen képre emlékszem a megszámlálhatatlanul sok festmény közül. Ez El Greco "*Bűnbánó Magdolna*" című festménye volt. Bűnbánó Magdolna történetéről, s kép eszmei mondanivalójáról akkor semmit sem tudtam. A Bűnbánó Magdolnaként megfestett nőalak azonban megfogott. Egyszerre láttam Greco nőalakjában egy vallási áhítatban égre tekintő gyönyörű gótikus arcú hölgyet, s ugyanakkor buja érzékiséget megtestesítő, kifejező nőt. Greco művészetét bizonyítja, hogy minden háttérismeret nélkül, pusztán a képpel átadta ezt az alapgondolatot. Mert Bűnbánó Magdolna esetében valóban erről volt szó. El Greco gyönyörű festményén a bűnbánat lelkiességét festette meg. S nem véletlen, hogy festménye a bűnbánatot megszemélyesítő, Magdalából származó, bűnös nő ábrázolásának egyik emblemikus megjelenítésévé vált. Bűnbánó Magdolna ugyanis a keresztény legendairodalomban és művészetben, de sokkal inkább a vallásos néphitben a bűnbánatot személyesítette meg. Később sokszor olvastam Bűnbánó Magdolna történetéről, s történet mindig megfogott.

Akkor és ott a különös áhítatot, átszellemültséget sugárzó szép gótikus arcot csodáltam a képen. Különösen elbűvöltek a széparcú nőalak gyönyörű gótikus kezei. A kép öntudatlanul nagyon mélyen hatott rám, mert (véltetően) ettől kezdve a "Magdolnában" (két Magdolna nevű barátnőm is volt) mindig ilyen kettősséggel bíró hölgyet láttam. Pontosabban a Magdolna névvel mindig ilyen típusú hölgyeket társítottam gondolatban. S ettől kezdve minden nőismerősöm kezében Greco gyönyörű nőalakjának elbűvölő gótikus kezét kerestem. De nem csak az El Greco által megfestett nőalak gyönyörű keze bűvölt el. Ahányszor látom El Greco e csodás művét, a tekintetemet mindig Bűnbánó Magdolna gyönyörű arca is magára vonja. El Greco életrajzkutatói szerint a művész élettársának, *Dona Jerónima de las Cuevasnak* az arcát festette meg. Ez a

feltételezés nagy valószínűséggel igaz lehet, mert ez az arc más, általa megfestett nőalakok arcaként is megjelenik művein. Ez az arc számomra egyszerre érzéki női arc, és ugyanakkor vallásos áhítatot, átszellemültséget kifejező arc. Benne van a nő minden arca, egyszerre kurtizán, egyszerre madonna és egyszerre családanya. A „*Bűnbánó Magdolna*” éppen ezért különleges számomra. Mert egyszerre jellemükben egymástól alapvetően különböző nőalakok arca.

El Greco: "Mater Dolorosa"

El Greco festményei közül a másik legjobban tetsző műve a kevésbé ismert „*Madonna (Mater Dolorosa)*”⁵. Ez a kép a *Fájdalmas Szűzanya* arcát jeleníti meg. De ez az arc, csak a *Fájdalmas Szűzanya* arca lehet. Ehhez nem kapcsolható – legalábbis érzésem szerint – más jellemű nőalak. Éppen úgy, mint ahogyan az ugyancsak nagyon tetsző „*Hermelines hölgy*”⁶ esetében is, akinek az arcán nyoma sincs a vallásos áhítatnak, sokkal inkább a buja érzékiségnek. A „*Hermelines hölgy*” arca nem lehet a *Fájdalmas Szűzanya* arca. A „*Madonna (Mater Dolorosa)*” című festmény nagyon nagy hatással volt és van rám. Sokat gondolkodtam azon, hogy mi e „varázs” titka. Bizonyosan szerepet játszik ebben a megfestett női arc számomra való szépsége. A sors úgy hozta, hogy 1997-ben, lisszaboni tartózkodásom során a Belém Toronynál pillantottam meg egy hölgyet, akinek arca nagyon hasonlított a *Fájdalmas Szűzanya* El Greco képén megfestett arcához. A hölgy egy nálánál lényegesen idősebb, igen jól szituált, intelligens arcú férfi társaságában volt. A *Francisco de Arruda* hadmérnök által tervezett Belém Tornyt, amelynek erkélyére próbáltam kijutni, I. Mánuel portugál király építtette emléket állítva Vasco de Gama felfedezőútjának. A torony gyönyörű reneszánsz erkélyén turisták hada tolongott, amikor megpillantottam az egzotikus szépségű, hölgyet. Pillanatok alatt átrendeződött bennem a dolgok fontossága, s már nem a kilátáshoz való kijutás, s a fenséges panoráma megcsodálása volt számomra a legfontosabb, hanem, az, hogy e hölgy közelségébe kerüljek. Egy pillanatra ez sikerült is a folyamatos tolongásban, de az egzotikus szépségű hölgy közelségét csak igen rövid ideig élvezhettem, mert a tömeg elsodort mellőle. Még azt sem tudtam megállapítani, milyen nyelven beszél a hölgy a partnerével. Miközben az *Avenida Brasilián* a *Rio Tejo* felett átívelő *Ponte 25 de Abril* híd felé igyekeztem, egyfolytában az illető hölgy elbűvölő szépsége járt a fejemben. Aznap este a szállodában, ahol laktam, *Gatao Vinho Verde* mikrobuborékos bort (úgynevezett „macskás bort”) ittam, nagyobb mennyiségben. S miközben egymás után rendeltem az újabb és újabb pohár borokat, egyfolytában az El Greco festményén megfestett gyönyörű hölgy földi megtestesülése járt a fejemben. Másnap kora este a „*Restaurante Miradouro Santa Luzia*”-ban vacsoráztam. Alig akartam hinni a szememnek, amikor az előző nap látott hölgy és férfi belépett az étterembe.

⁵ El Greco: *Madonna (Mater Dolorosa)*. 1590 körül, Musée des Beaux-Arts, Strasbourg

⁶ El Greco: *Hermelines Hölgy*. 1570-es évek vége, Glasgow, Art Gallery and Museums Kelvingrove.

Sajnálatos módon az étteremnek azon részén ültek le, ahol nem láthattam őket, de érzésük, és az a tudat, hogy e szép hölgy a közelségben van, kellő izgalommal töltött el. Nem mulasztottam el, hogy fizetés után elsétáljak az étteremnek arra a részére, ahol elképzelésem szerint ülhetek. De nem találtam ott őket. Nem kizárt, hogy végül le sem ültek az étteremben.

El Greco „*Madonna (Mater Dolorosa)*” című festménye számomra a *vallásos áhítat*, az erkölcsi tisztaság megjelenítése. Egy női arc, és mégis sokkal több, mint egy egzotikus szépségű női arc. Ez az arc több számomra, mint egy szép arc. Több, mint ami közvetlenül látható a képen. Az arc az Isten iránti tisztelet, hódolatot, az Istennek tetsző cselekedetekre való készséget fejezi ki. Olyan nő arca ez, aki Isten hívására, meghallgatására, befogadására, a vele való közösségre hívatott. A „*Hermelines hölgy*” arca ezzel szemben egy világi nő arca, akiben nincs semmiféle transzcendencia iránti elkötelezettség. Nincs odaadás valami iránt, ami sokkal, ami mérhetetlenül sokkal több, mint ő maga. A „*Hermelines hölgy*” világa a materiális világ. A másik női arc olyan emberé, aki két világban létezik. Aki számára a nem materiális, szellemi valóság éppen olyan jelenvaló, mint mások számára a fizikai tárgyak.

A Belém Toronyban és a lisszaboni étteremben látott hölgy arcát hamar elfelejtettem, hiszen villanásnyi ideig láttam. Nem tudom már konkrétan magam elé idézni vonásait, csak elmosódott kép él bennem az ismeretlen hölgy arcáról. Hosszú évekkel később, 2013-ban aztán találtam egy rövidfilmet az interneten, aminek „*Milonga*” volt a címe. Akkoriban, a dél-amerikai utazásunk után, Erikával együtt sokáig a tangó és a milonga bűvöletében éltünk. Ebben a filmben láttam viszont egy olyan arcot, amely nagyon hasonlított a Belém Toronyban látott arcra. Furcsa érzés volt látni a számomra csodaszép arcot. Igaz a „*Milonga*” című rövidfilmben szereplő hölgy természetben sokkal alacsonyabb volt, mint a Belém toronyban látott hölgy, mégis megborzongtam a hasonlóságot látván.

Látogatás Elvirával a Szépművészeti Múzeumban

Sok-sok évvel azután, hogy először láttam El Greco „*Bűnbánó Magdolna*” című festményét, Elvirával is ellátogattam a Szépművészeti Múzeumba. Amióta megismertem Elvirát, El Greco „*Bűnbánó Magdolna*” című festménye számomra mindig őt idézi elsőként. Pedig emlékszem a pillanatra, amikor a Szépművészeti Múzeumban Elvirával megálltunk e kép előtt, egy darabig némán csodáltuk El Greco művét, aztán egyszer csak Elvíra kijelentette: „*Hát ez nem én vagyok!*”, s azzal sarkon fordult, s továbbsétált. Kijelentésével bizonyosan arra a lelkületre gondolt, amelyet El Greco műve megjelenít. Mert a képen megfestett nőalak, s közötté volt némi hasonlóság, persze ez a hasonlóság alig többen nyilvánult meg, mint Elvíra hajszínében. Valójában Elvíra arcvonásai sokkal inkább az 1580-1590

között megfestett, általam „*Biborruhás Bűnbánó Magdolná*”-nak nevezett festményen megjelenített nőalak arcvonásait idézték. A kép azonban nem is ezen, igazában nem is létező „hasonlóság”, vagy a megfestett hölgy és Elvira nevének azonossága (Elvira igazi neve Magdolna volt) miatt idézi bennem Elvirát, hanem egyszerűen azért, mert e képet látva mindig ez a Szépművészeti Múzeumban tett látogatásunk jut eszembe. Emlékszem erre a múzeumlátogatásra, mint ahogy a Elvira kapcsolat nagyon-nagyon sok pillanatára. Azóta már megírtam e nem túl hosszú, de érzelmi történéseiben igen intenzív kapcsolatnak a történetét, amely mindkettőnknek sok örömet és szépséget adott, de amelytől ugyanakkor lelkileg sokat szenvedtünk. Mindketten. Félezer oldalas könyvet tesz ki a megírt történet.

Azon a szép őszi délutánon, amikor Elvirával találkoztam a Szépművészeti Múzeum előtt, én érkeztem először a helyszínre, Elvira késett, pedig ez nem volt szokása. A múzeum előtt sétálgattam, s éppen a Városligeti-tó felé eső hatalmas platánfák alá értem a "múzeum előtti őrzőjáratom során", amikor Elvira előbukkant, egészen pontosan már nem is tudom, hogy milyen irányból. Nem jött autóval, hogy milyen megfontolásból, azt sem tudom. Csinos volt, mint mindig. Kosztümöt viselt, s a haját is olyan módon tűzte fel, ahogy az nekem nagyon tetszett. Egyszerűen csinos volt, elegáns. Jó érzés volt ránézni, büszke is voltam rá. Egy kicsit zavarban voltunk mindketten. Akkor már meglehetősen hosszú ideje, talán több mint egy hónapja nem láttuk egymást, s a kapcsolatunk mélyponton volt. Mindketten ugyanolyan eszközökkel vívtuk a magunk csatáit a kettőnk között folyó állandó küzdelemben. Az Én és a Te küzdelme volt ez, amelyben önző módon mindketten a másikat akartuk magunkénak, még hozzá teljes egészében. Testestül, lelkestül. Mindkettőnkben egyforma erősen volt jelen az Én védelme, szuverenitásának minden körülmények közötti megőrzése, s a másik lény, a Te önző módon való „magunkévá tétele”. Az elveink vezérelte cselekvéseket sokszor felülírták az ösztöneink, s újra és újra egymás karjaiban találtuk magunkat elsőprő intenzitású együttlétek során, amelyek elnyomták a büszke „Én”-eket, s „Mi”-vé oldották azokat. De mindezek az átváltozások csak időlegesen voltak, s a mámor múltán az „Én”-ek igen hamar megtalálták magukat, s a küzdelem előlről kezdődött.

Elvira vetette fel még augusztus végén, hogy jó lenne, ha találkoznánk, s beszélgetnénk a kapcsolatunkról. Én örültem e kezdeményezésnek, s azt javasoltam, hogy egy múzeumi séta keretében beszéljünk a kettőnk viszonyáról. Ő ráállt a javaslatomra. Kezdetben mindenféléről beszélgettünk, később azonban mindketten éreztük, hogy egy kicsit abszurd az, hogy tulajdonképpen "elbeszélünk" a számunkra fontos kérdések mellett. A Régi Képtár gyűjteményt néztük meg. Már a kiállítás vége felé jártunk, amikor magunkról kezdtünk beszélgetni. Bár mindketten nagyon nagy várakozással néztünk e találkozás elé, amikor végül is „ügyünkről” kezdtünk beszélni, újra csak az „Én”-ek csatájára került sor, önmagukat adtuk, s végül is sehova sem

jutottunk. Pedig mindketten kívántuk a másikat, s nem is csak az ösztöneink hajtotta vágy volt ez, hanem sokkal több annál. Miközben a képek között bolyongtunk, kínosan ügyelve arra, hogy ne kerüljünk egymáshoz túlságosan közel, eszembe jutott egy másik képtárlátogatásunk. Akkor még alapvetően más volt a viszony kettőnk között, s az akkori múzeumlátogatás során egyszer sem mulasztottuk el, hogy minden lehetőséget kihasználjunk a másik közelségének élvezésére, a másik birtokbavételére. Akkor a festmények inkább csak díszletei voltak az együttléteinknek. Eszembe jutottak aztán más pillanatai is kapcsolatunknak, miközben fegyelmezetten sétáltunk egymás mellett a festmények e gyönyörű tárházában. Kívántam Elvirát, s mégsem tudtam túllépni magamon, pedig csak egy szó, egy egészen apró gesztus kellett volna, s szemvillanásnyi idő alatt semmivé tűnt volna mindaz az „akadály”, amelyet „énünkbe zártan” mindketten áthatolhatatlannak véltünk. Emlékszem, ahogy a múzeum jobb oldali hatalmas lépcsőjén jövünk le. Elvíra mellettem lépdél, magas sarkú cipőben, s a kezével simítja a márvány korlátot. Én a formás lábát nézem, elegáns tartását. Szomorúak voltunk mindketten. Megkérdeztem Elvirát, hogy megnézünk-e még valamit, mire azt válaszolta, hogy „*Azt gondolom, most már nem.*” Így mondta: „*Azt gondolom, most már nem.*” A „...*most már nem*”-et hangsúlyozta ki. Amikor e mondatok elhangzottak, akkor úgy éreztem, mintha ott állnék egyedül, a sivár tengerparton, szemben a végtelen tengerrel, a sötét horizonttal. Egyedül éreztem magam, végtelenül egyedül. Szomorúak voltunk mindketten, amikor kiléptünk a múzeumból. Egy darabig még együtt sétáltunk a Körönd felé, aztán felszálltunk a földalattira.

Amikor egyedül maradtam, eszembe jutott az első látogatásom a Szépművészeti Múzeumban. És eszembe jutott a kép is, Caspar David Friedrich "*Der Mönch am Meer*" című festménye. Nem tudom igazán mi generálta bennem ezeket az emlékeket. Hiszen akkor a Elvirával való kapcsolatomban uralta minden gondolatomban. Mégis, annak az első múzeumlátogatásnak az emléke felidéződött bennem. Nemcsak maga az esemény került az akkori jelenben a tudatomba, hanem mindazok a gondolatok, érzések is, amelyek éltek bennem. Legalábbis én így éreztem, még ha ma azt gondolom is, hogy a mindenkor jelen alakítja az emlékeinket. Felidéződött bennem az a kép is, amit akkor is megálmodtam magamnak. Arra gondoltam, hogy azóta mi minden történt velem. Hogy belebonyolódtam a Elvíra kapcsolatba, amely oly sok belső feszültséget, kínt okoz, persze máskor csodás kéjt és örömet ad. De akkor ott mindennek az egésznek inkább a borús oldalát láttam. Egy pillanatra ekkor is kívülről tekintettem magamra, s azt kérdeztem magamtól, hogy miképpen kerültem e helyzetbe, aminek – akkor úgy éreztem – nem vagyok igazán ura. S feltettem magamnak a kérdést, hogy én vagyok-e igazán az, aki e kapcsolattól oly sokat szenved, s én vagyok-e igazán az, aki máskor oly végtelenül boldog ugyanezen kapcsolattól? Elhatároztam, hogy kilépek e kapcsolatból, s nem hagyom, hogy ne legyek ura önmagamnak. Az elhatározásom szilárd volt. Éreztem magamban erőt

mindennek a nehéz elhatározásnak a megvalósítására. S meg is valósítottam ezen elhatározásomat, még ha nem is az első nekilendülésre. Mert világossá vált számomra, hogy igenis én vagyok az, aki ebbe az energiáimat felemésztő kapcsolatba bonyolódott. Akkor és ott megfogalmazódott bennem az a gondolat, hogy az ember valódi lénye csak a tettei, a cselekvései által mutatkozik meg. Évekkel később olvasom majd Hegel nagy művében a következő sorokat: *„Bármilyen is az, amit az egyén tesz és ami megesik vele, azt maga tette, s ez önmaga; csak az a tudata lehet, hogy önmagát fordítja le a csupán a lehetőség éjszakájából a jelen nappalára, az elvont magánvalóságból a valóságos lét jelentésére, s meglehet az a bizonyossága, hogy ami emebben megjelenik számára, nem más, mint ami amabban szendergett.”*⁷ Akkor emlékeztem ezen felismerésekre.

⁷ Georg Wilhelm Friedrich Hegel: A szellem fenomenológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979., p.207.